

Karaçay Nart Destanlarındaki Kahramanlar

Magomet HABEÇEV

Çeviren : Adilhan APPA

Karaçay Nart destanları ilgili materyaller henüz tam anlamıyla toplanamamıştır. Şimdiye kadar çeşitli yerlerde yayımlanmış olan Karaçay Nart ve efsaneleri, bu zengin kültür hazinemizin ancak onda birini teşkil etmektedir dersek yanlış olmaz. Karaçay Nart destanlarının hepsi toplanıp yayımlandığı takdirde, Nart destanlarıyla ilgili problemler açıklığa kavuşacağını sanıyorum.

Karaçay Nart destanları, Kuzey Kafkasya'nın diğer halklarının Nart destanlarından önemli ölçüde farklılıklar göstermektedir. Sözgelimi bu farklılıkların en önemlilerinden birisi; Kuzey Kafkasya'nın diğer halkların Nart destanları "masal" özelliğine yakinken, Karaçay Nart destanları ise bünyesinde "efsane" özelliklerini barındırmaktadır. Karaçaylı yaşlılar, Nartlarla ilgili destanları anlattıkları zaman, Nart kahramanlarının gerçekten yaşadıklarına inanırlar. Onların yaşadıkları yerlerden ve kullandıkları aletlerden de bahsederler. Sözgelimi, Kuban bölgesindeki Sosuruk'un doğduğu taşı, Karakent'te yaşadığını, Karakent yakınlarındaki Kumuş düzlüğünde düşmanlarıyla savaştığını, yine Karakent yakınlarında dikmiş olduğu anıt taşı ve Narsana'daki mezar taşını örnek gösterirler.

1947 yılından bu yana, Karaçay Nart destanlarıyla ilgili materyalleri yavaş yavaş topluyorum. Ancak, bu destanların tümünün gün ışığına çıkması için daha uzun bir zamanın geçeceğini sanıyorum. Yine de, şimdiye kadar toplanmış olan materyaller, Karaçay Nart destanlarının, Kuzey Kafkasya'nın diğer Nart destanları arasında önemli bir yere sahip olduğunu göstermek için yeterlidir.

Halk ağzından toplamış olduğum, Karaçay Nart destanlarından geçen kahraman adları değişik varyantlarıyla şöyledir:

1. Nart, 2. Örüzmek, Nart oğlu Örüzmek, 3. Puk, Fuk, Kına Sakallı Kızıl Puk, Muku, Bugun, 4. Sosuruk, Sosurka, Soslan, 5. Tavas, Davat, Devet, Debet, 6. Sibilçi, Sibilda, 7. Mirzamek, 8. Erecikav, Raçikav, Reşevka, Bödenek, Bödene, 9. Alavgan, 10. Gencok, 11. Karaşavay, Gencok oğlu Karaşavay, Şavay, 12. Edik, 13. Çora, 14. Gilastan, Gilas, Gilastırhan, Açı Tilli Gilastırhan, 15. Habiç, 16. Batraz, Batıras, 17. Hımış, 18. Toturaz, Toturas, 19. Cönger, Nöger, 20. Turtu, 21. Kazançı, Kazanç, 22. Alik, Kazanç oğlu Aliy., 23. Cabacı, Kazanç oğlu Cabacı, 24. Kocak, 25. Buduh, 26. Açıy, 27. Açımez, Açıy oğlu Açımez, 28. Nasıran, 29. Açıy, 30. Özdenbiy, 31. Gezoh, 32. Sozar, 33. Çiytöppe, 34. Allahberdi, 35. Can oğlu Can, 36. Kara Batır, 37. Temir, 38. Çüerdi, Çüerdin, Çüerdim, 39. Aymuş, 40. Aznavur, Bora oğlu Aznavur, İbak oğlu Aznavur, 41. Satanay, Satanay- Biyçe, 42. Hırs- Biyçe, 43. Misirhan, 44. Boyuncak, 45. Karılgaç, 46. Altınçaç.

Yukarıda sıraladığımız bu kahraman adlarının birçoğu, Kuzey Kafkasya'nın diğer Nart destanlarında da geçmektedir. Ancak, bu, Nart kahraman adları, Karaçay- Malkar dili temelinde incelendiği zaman açıklığa kavuşmaktadır.

Nart

Bu söz ile ilgili birçok görüş vardır. V.İ. Abayev bu sözün, Moğolca "Nar" (güneş) ve "-t" (çokluk eki) nin birleşmesiyle oluştuğu şekilde açıklamaktadır (1). B. H. Balkarov ise, "Nart" sözünün kökü olan "Nar" sözüyle ilgili hiçbir şey söylememekte, sadece "-t" ekinin Abhaz- Adige dillerinde çokluk anlamını ifade ettiğini belirtmektedir (2).

"Nart" sözü, Türk- Moğol kökenli bir sözdür. Moğolca'da "Nert/Nertey" sözü "ünlü, namlı, şöhretli" anlamını ifade eder. Buryatça'da "Nertey" sözü ile Kalmukça'da "Nerte" sözü "nam salmış adam" anlamını ifade eder. Moğolca "Nert" sözü, yine Moğolca "ad, soy, soylu, ünlü, namlı" anlamlarına gelen "Ner" sözünden türemiştir. Moğolca'da kök- hece içerisindeki "e" sesi, Türkçe'de "a" sesine dönüşmektedir. Sözgelimi; Moğolca: met->Karaçay Türkçesi: matallı (gibi benzeri); Moğolca: henz-> Karaçay Türkçesi: hans (ot, çayır) vs.

Türk lehçelerindeki "Nart" ile Moğolca'da ki "Nert" sözü yakın anlamlıdır. Karaçay- Malkar Türkçesinde "Nart" sözü "eski, kahraman, pehlivan, güçlü, namuslu, akıllı" anlamlarına gelir. Kumuk Türkçesinde "Nart" sözü "kahraman, güçlü adam" anlamlarına gelir. Sagay Türkçesinde "Nart" sözü "kahraman" anlamına gelir. Karakalpak Türkçesinde "Nart" sözü "kahraman, cesur, gözüpek, hiçbir şeyden korkmayan, iyi insan, mert insan" anlamına gelir. Yahut Türkçesi'nde "Nar" sözü "çeşitli özelliklere ve niteliklere sahip olan, becerikli vasıflı kişi" anlamında kullanılmaktadır. Çuvaş Türkçesi'nde "Nar" sözü, "koyu kızıl, kızıl yüzlü, güzel kişi" anlamında kullanılmaktadır. Mari dilinde "Nar- edem/ adam" sözü, "pehlivan, güçlü insan" anlamında kullanılmaktadır.

Nart sözü, "Nar" köküne, "-t" çokluk ekinin gelmesiyle oluşmuştur. Anlam bakımından da "Nar" sözü, Moğolca "Nar" sözüyle bağlantılıdır. Verdiğimiz örneklerden de anlaşıldığı gibi, "Nar" sözü Ural- Altay kökenli bir sözdür. "Nart" sözü ise Türk- Moğol kökenli bir sözdür. Nart söz, komşu Kafkas halklarına da, Karaçay- Malkar ve Kumuk Türklerinin ataları olan Alan, Bulgar ve Hazar Türkleri vasıtasıyla girmiştir.

Örüzmek

Bu kahraman adı iki sözden oluşmaktadır: "Örüz" (ırmak, nehir, su)- "Bek" (bey, prens). Bu iki söz de Türkçe'dir. Yani "Örüzmek" sözünü "ırmağın prensi, ırmağın

beyi, ırmağın sahibi/ efendisi" anlamlarında açıklamamız mümkündür. Yakut Türkleri "Örüs" sözünü "büyük ırmak" anlamında kullanırlar.

Karaçay Nart destanlarında anlatıldığına göre; Örüzmek, Nartlara yağmur yağmasını engelleyen Kına Sakallı Kızıl Puk'u öldürerek, Nartları kuraklıktan kurtarmıştır. Böylece, Nart ülkesine yağmur yağar, ırmaklar akmaya başlar.

Muku

Bu kahraman adının diğer varyantları şöyledir: "Puk, Fuk, Kına Sakallı Kızıl Puk, Bugun" Karaçay- Malkar Türkçesinde doğrudan "muku" şeklinde bir söz yoktur. Ancak bu söz, "mukut" (kaçmak, bozguna uğramak) sözüyle veya "buk-" (saklanmak, gizlenmek) sözüyle bağlantılı olmalıdır.

Karaçay Nart destanlarında; Muku sürekli olarak Örüzmek'ten kaçmakta, ona yakalanmamak için saklanmaktadır.

Sosuruk

Karaçay Türkçesinde "sos" sözü "soslan taş, sos taş" (granit kaya) demektir. Sosuruk sözünü, "Sos- uruk" yani "sos taşının soyundan olan" şeklinde açıklamak mümkündür. Karaçay Nart destanlarında Sosuruk'un bir diğer adı da "Soslan" dır. Bu sözü de "sos- ulan" yani "sos taşının oğlu" şeklinde açıklayabiliriz.

Bütün Kafkasya Nart destanlarında olduğu gibi Karaçay Nart destanlarında da, Sosuruk'un soslan taştan yaratıldığı anlatılır.

"Çocuk gördüğünü unutmaz" diye bir söz vardır. Ben on yaşlarımdayken, 1940 yılının bir yaz ayında, Karaçay-Şahar'dan otobüsle Uçkulan köyüne giderken, bir ihtiyar Karaçaylı otobüsü durdurarak. Kuban ırmağının kenarında duran birkaç tane kayayı incelemeye başlamış, daha sonra beni yanına çağırarak, taşlardan birinin Nart Sosuruk'un yaslandığı taş olduğunu, diğer taşın ise Nart Sosuruk'un doğduğu taş olduğunu söylemiş, Satanay- Biyçe'nin de bu iki taşın az ötesinde yıkandığını anlatmıştı.

Tavas

Bu kahramanın diğer varyantları şöyledir: "Davat, Debet" Tavas, Hırs- Biyçe'nin oğludur. Hırs- Biyçe, "Rus Prensesi" demektir. Bu sözü türlü şekilde anlamak mümkündür. Rusça: "Davit" (Rusça'da özel isim dışında: ezmek, sıkmak), Karaçay Türkçesinde ise "Tav- aslı" (Dağ As'ı, Dağlı As).

Bana göre bu sözü, "Dev (Dev/ kuvvetli) - as/- at/- et (çocukluk eki)" şeklinde açıklamak mümkündür.

Karaçay Nart destanlarına göre; Tavas dev gibi iri ve kuvvetli bir kahramanmış. İki Nart kahramanını tek başına atının arkasına bağlayıp alıp gitmiş.

Sibilçi

Bu sözleki "-çi" eki, bağlandığı kökün mesleğini, yaptığı işi ifade eden bir ektir. Karaçay Nart destanlarına göre Sibilçi demiri eritip, demirden silahlar ve tabak çanak gibi ev eşyaları yaparmış. Altay dillerinde "sabil" sözü "saplı/ kepçeli testi" anlamında kullanılmaktadır. Moğolca'da "sav" sözü Türk lehçelerindeki "savut" (kapkacak) anlamında kullanılır. Bu yüzden, "Sibilçi" sözünün anlamı da "kapkacakçı, kapkacak yapan kişi" şeklinde olabilir.

Ancak bu ad, Sibilçi'nin gerçek adı değil, yaptığı işten do-

layı kendisine sonradan verilmiş olabilir.

Taran dilinde "sepil" sözü "Şehir, duvar" anlamında kullanılır. Bu bağlamda, "sepil" sözüyle "-çi" ekini birleştirdiğimiz zaman ortaya "duvarcı" anlamını da çıkarmak mümkündür.

Mırzamek

Mırzamek, Sibilçi'nin kardeşidir. "Mırzamek" sözü iki sözden oluşmuştur: "Mırza" (sahip/ efendi)- "Mek/ Bek" (bey/ prens).

Erecikav

Bu söz eski Türkçe'de "erec" yani "sakin, rahat" sözü ile küçültme eki olan "-kak/- kav" sözünün birleşmesinden oluşmuştur.

Bödenek

Bödenek, Erecikav'ın diğer adıdır. Diğer bir varyantı da Bödene'dir. "Bödenek" sözü "Bödene" (bildircin) sözünün, küçültme ve sevgi anlamını ifade eden biçimidir (bildircin- cık).

"Bödenek" sözü, eski Türkçe'deki "bödü" (kocaman, büyük, büyüme) sözü ile küçültme ve sevgi anlamını ifade eden "-nek" ekinin birleşmesinden oluşmuş da olabilir.

Alavgan

Karaçay Türkçesi'nde "Alavgan" sözü "genç ayı" demektir. Ancak, bu sözü: "Alıp/ Alp" (kahraman, dev, pehlivan) sözüyle de açıklamak mümkündür: "Alavgan" > 'Alıphan/ Alphan" (kahraman- han).

Karaçay Nart destanlarına göre Alavgan, Nart kahramanlarının içerisinde en güçlü olanıymış.

Gencok

Eski Türkçe'de "kenç" sözü "çocuk, genç" anlamında kullanılmaktaydı. "Gencok" sözündeki "ok" sözü ise yine "çocuk" anlamında "oğlan" sözünün köküdür. Yani bu sözü: "Genc (genç)" - "ok (oğlan)" şeklinde açıklamak mümkündür.

Karaşavay

Karaşavay'a, Gencok oğlu Karaşavay da denilmektedir. "Karaşavay" sözünü daha önce "Kara- Şav" (ölüm, savaş, felaket) şeklinde açıklamıştım. Ancak, Karaçay Nart destanlarında anlatıldığına göre bu kahraman bir egemen (dev, canavar) kadından doğmuş. Kendisi koyu esmer tenliymiş. Bu kahraman adı, iki ayrı dilden, aynı anlamlı iki sözün, yani Karaçay- Malkar dilindeki "Kara" (siyah) sözü ile Osetçe "Sav/ Şav" (siyah) sözünün birleşmesinden oluşmuş olabilir. "Karaşavay" sözündeki "- ay" sözü ise Karaçay- Malkar Türkçesindeki küçültme ve sevgi anlamını ifade eden bir ektir.

"Karaşavay" adı, herhalde Karaçay- Malkarlılar ile Osetlerin birlikte yaşadıkları bir dönemde ortaya çıkmış olabilir.

Karaşavay adlı kahramana "Kara Batır" ve "Şavay" da denilmektedir.

Edik

"Edik" adı, Batı Türklerindeki "Edige Batır" adlı kahramanın adıdır. "Edige" adının anlamı "iyi, güzel, mükemmel, olağanüstü" demektir. Eski Türkçe'de "edgi" sözü "iyi" anlamında kullanılmaktaydı.

Çora

"Çora" sözü, Türk lehçelerinde "işçi" anlamında kul-

lanılmaktadır.

Gilastırhan

Bu kahramanın diğer varyantları: "Gilastan, Gilas, Açı Tilli Gilastırhan" şeklindedir. "Gilastırhan" sözü iki sözden oluşmuştur: "Gilas" (Gilaç: eski bir şehir adı)- "Tırhan"(tarhan). Anlatılan hikâyelere göre Gilastırhan, Gilaç şehrinde yaşamış. Eski Bulgar ve Hazar Türkçesinde "gil/ kil" sözü "ev, bina, köy" anlamında kullanılıyordu. Bu sözün "şehir" anlamında kullanılması da mantığa uygundur. Hazar Türklerinin "Sarı Kel" (Şerkel) adlı şehri ve Nart kahramanlarının yaşamış olduğu Karaçay'daki "Kılıyan" köyü, Bulgar ve Hazar Türkçesindeki "gil/ kil" sözüyle bağlantılıdır.

Habiç

"Habiç" sözü, eski bir Türk- Moğol sözüdür. V. İ. Abayev bu sözün Moğolca olduğunu söylüyor. Eski Türkçe'de "Habiç" sözü "dev, asker" anlamında kullanılmaktaydı.

Habiç adlı kahramanın; Mahar, Gondaray, Calan Kol, Habiç Kaya adlı bölgelerde yaşadığı ileri sürülmektedir.

Batıraz

Bu kahramanın bir diğer varyantı da "Batıras" şeklindedir. V. İ. Abayev "Batıras" sözünün Moğolca olduğunu ileri sürmekte ve bu sözü "Batır" (kahraman) "As" (As: kavim adı) şeklinde açıklamaktadır. Halbuki "Batır" sözü Moğolca'dan gelmiş olsaydı "Bagatur" şeklinde olacaktı. Moğolca'daki "Bagatur" sözü Türkçe'de "Batır" (kahraman) şeklindedir.

Ben, V. İ. Abayev'in bu açıklamasına da karşı çıkmadan, "Batıraz" sözüne şöyle bir açıklama getirmek istiyorum; "Batır" (kahraman)- "Az" (çokluk ve pekiştirme eki).

Toturaz

Bu kahraman adının bir diğer varyantı "Toturas" şeklindedir. "Toturaz" sözünün kökü olan "tot" sözü, eski Türkçe'de "doy-" anlamında kullanılmaktaydı. "Totur" sözünün ilk biçimi de "Totar" (doyar) şeklinde olmuş olabilir. Bu bağlamda, "Toturaz" sözünü; "Totur" (doyar)- "Az" (çokluk eki) şeklinde açıklayabiliriz.

"Toturas" sözünü ise şöyle açıklamak mümkündür: "Totur< Teodor< Feodor"- "As" (As: kavim adı).

Cönger

Bu kahramanın bir diğer varyantı "Nöger" şeklindedir. İki varyant da Karaçay- Malkar Türkçesinde aynı anlamı (arkadaş, dost) karşılamaktadır. Ancak bu iki varyant (Cönger/ Nöger), söz olarak, Karaçay- Malkar Türkçesine iki ayrı Türk lehçesinden girmiş olabilir.

Turtu

Bu sözü, eski Türkçe'deki "Türk" (güçlü, kuvvetli) sözüyle açıklayabiliriz. Bu sözün ilk biçimi "Turktu" olmalıdır. Buna göre: "Turk" (Türk: güçlü, kuvvetli)- "tu" (mensubiyet anlamının ifade eden şimdiki -li eki).

Kazançı

Karaçay- Malkar Türkçesi'nde "Kazançı" sözü, "yemek başkanı, yemek pişirenlerin başı" anlamlarına gelmektedir.

Kazanç

Karaçay- Malkar Türkçesi'nde "Kazanç" sözü, "iş, çalışmak" anlamlarına gelmektedir.

Alik

Bu kahraman adının bir diğer varyantı "Kazanç oğlu Aliy" şeklindedir. Bu sözü, "Al" (ilk)- Uk" (soy, sop, oğul) şeklinde açıklamak mümkündür. Anlatılan hikâyelere göre Alik, Kazanç sülalesinin ilk oğluymuş.

Öte yandan, eski Türkçe'de "Alık" sözü "iyi dualar, iyi dilekler almış adam" anlamında; "Aluk" sözü de "nezaketsiz, saygısız adam" anlamında kullanılmaktaydı.

Cabacı

Bu kahramanın bir diğer varyantı "Kazanç oğlu Cabacı" şeklindedir. "Cabacı" sözü, eski Türk boylarından birinin adıdır. Aynı zamanda, Batı Türklerinde eskiden yönetimdeki başkanının ünvanı olan "Yabgu" sözüyle eş anlamlıdır.

Kocak

"Kocak" sözü, Türk lehçelerinin birçoğunda "kahraman" anlamında kullanılmaktadır. Kumuk Türkçesi'nde de "Koççak" şeklinde kullanılmaktadır.

Buduh

"Buduh" sözü, eski Türkçe'deki "böduk" (büyük, pehlivan) sözü ile bağlantılıdır: "Bödü" (büyümek)- "-k" (isim yapım eki)

Açey

"Açey" sözü, "Aça" sözüne, küçültme ve sevgi ifade eden "-y" ekinin gelmesiyle oluşmuştur. Türk lehçelerinde "Aça" sözü "büyük, büyük kardeş, bir ana babadan doğan kardeş, baba, ana, ihtiyar kadın" anlamlarında kullanılmaktadır. W. Radloff, "aça" sözünü "ataça" sözünden, yani "atalık" sözünden çıkarmaktadır. Karaçay Nart destanlarında anlatıldığına göre Açey, yedi oğul babasıymış. Yine, Karaçay Nart destanlarında "Açav" adlı bir sülaleden bahsedilmektedir. Herhalde, "Açav" sülalesi, Açey'in sülalesi olmaktadır. Çünkü, Açey ve Açemez hakkında anlatılan destanlar birbirleriyle bağlantılıdır. Yani bu sözü: "Açak> Açav> Açey" şeklinde açıklamak mümkündür.

Açemez

"Açemez" sözünü birkaç şekilde açıklamak mümkündür. Türk lehçelerinde "açı" sözü "küçük kardeş" anlamında kullanılmaktadır. Bu söze iyelik eki "-mız" geldiği zaman ortaya "Küçük kardeşimiz" şeklinde bir anlam çıkmaktadır. Gerçekten de Açemez, Açey'in yedi oğul içinde en küçük oğludur.

İkinci olarak, "Açı" (acı, yas) sözüne, gelecek zamanın olumsuz biçimi "maz/ mez" eklendiği zaman ortaya, "Açılmaz" (acımaz, acı görmez) şeklinde bir anlam çıkmaktadır ki ben bu görüşteyim.

Nasıran

"Nasıran" sözü, Karaçay- Malkar Türkçesi'ne baş harfi "c" olan sözleri "n" harfiyle söyleyen Türk lehçelerinden gelmiş olabilir. Sözgelimi, Sagay Türkleri baş harfi "c" olan sözleri "n" harfiyle söylemektedirler: "cangur> nangır (yağmur)", "can > nan (can)", "ceng > neng (yen, elbise kolu)", "celke > netke (ense)" vs. "Nasıran" sözünü, "Cas- eren" yani "Genç er/ yiğit" şeklinde açıklamak mümkündür. "Cas" hecesinin son harfi olan "s" sesi, Kazak Türkçesi'nde "ş" olarak söylenmektedir.

Özdenbiy

"Özdenbiy" sözü, Karaçay Nart destanlarında sülale adı olarak geçmektedir. Bu sözü şu şekilde açıklayabiliriz: "Özden (özgür, asil, soylu)"- "Biy" (bey, prens).

Gezol.

Eski Türkçe'de "Kez" sözü "güçlü" anlamında kullanılmaktaydı. "Gezoh" sözünü şöyle açıklayabiliriz: "Kez/Gez" (güçlü)- "oh/ok" (oğul, erkek). "Ok" sözü, eski Türkçe'de olduğu gibi Adıge dilinde "oğul" anlamında kullanılmaktadır. Bu sözü, kimin kimden aldığı söylemek oldukça güçtür.

Sozar

"Sozar" adlı kahraman, aslında "uzatır, altın eritir, işi geciktirir, yıkar" gibi anlamlar dışında, "Sozur" ve "Cocur" kişi adlarıyla bağlantılıdır. Karaçay türkçesinde, "Cocur" sözü "küçük çocuk, yavrucuk" anlamında kullanılmaktadır. Bu adlar, "Cocuk ve "Socuk" gibi adlar ile bağlantılıdır.

Çiytöppe

Anlatılan hikâyelere göre, bu kahramanın başı sürekli "nemli, yaş" olduğu için "Çiytöppe" deniliyormuş. Yine, bu kahraman uzun boylu olduğu için bazen de "Çüytöppe" deniliyormuş.

Allahberdi

Bu söz, "Allah"- "verdi" sözlerinin birleşmesinden oluşmuştur.

Can oğlu Can

Buradaki "can" sözü, "ruh" (can) anlamında kullanılmaktadır.

Kara Batır

Bu kahramanın adı ilk önce "Kara" şeklindeydi. Yiğit biri olduğu "Batır" (kahraman) sözü daha sonra eklendi.

Çüerdi

Bu kahramanın diğer varyantları; "Çüerdin, Çüerdim" şeklindedir. Anlatılan hikâyelere göre Çüerdi'nin annesi Dağlı bir kadın, babası da Nart Huj imiş. Nart Huj, Adıge'dir. "Çüerdi" sözü de Adıge diline yakın bir söz gibi görünüyor.

Aymuş

"Aymuş", Oğuz Türkçesine ait bir sözdür. "Aymuş" sözü "ozan, kaval çalan, hikâye anlatan, hikâyeci" anlamlarına gelmektedir. Aymuş sözü "Ay- / ayt-" (söyle-) fiili ile "- mış" sıfatfiilinin birleşmesinden oluşmuştur.

Aymuş, Karaçay'ın Kart- Curt köyünde yaşamış ve "Hurla -Köl" de ölmüş. Aymuş'un "Sıykun" ve "Sınakun" adında kardeşleri varmış.

Aznavur

Bu kahramanın diğer varyantları: "Bora oğlu Aznavur, İbak oğlu Aznavur" şeklindedir. Aznavur, Taşlı- Tala köyünde ölmüş. Aznavur, Karaçay- Malkar Nart destanlarının en son Nart kahramanıdır. "Aznavur sözü, Ermenice "zengin kişi" demektir.

Aznavur, destanda şöyle anlatılıyor:

"Aznavur olur Navrushan,

Ovadaki yilkısını (at sürüsünü) dağa taşıyıp tükten..."

Buradan da anlaşıldığı gibi "Aznavur" sözünü "Az/As- Navrus- Han" şeklinde hecelere böldüğümüz zaman ortaya "Asların (kavim adı) Beyleri, Prensleri" gibi bir anlam çıkmaktadır.

Satanay

Bu kadın Nart kahramanı, Nart Özümkek'in karısıdır. Diğer varyantı, "Satanay- Biyçe" şeklindedir. Benim gö-

rüşüme göre, "Satanay" sözü, Sogd dilinden girmiş olan "Şad" sözü ile Türkçe'deki "ana/ anay" sözünün birleşmesinden oluşmuştur. Eski Türk ve Uygur Hanlıklarında, yüksek rütbeli askerlere, komutanlara "Şad" denilirdi. "Şad" sözünün ilk harfi olan "ş" sesinin "s" sesine dönüşmesinin sebebi ise; eski dönemlerde yabancı dillerden Karaçay- Malkar Türkçesine giren, baş harfleri "ş" sesi ile başlayan sözlerin "s" sesine dönüşmesindedir. Sözcüleri: Şatranç > Satranç, Şıra > Sıra, vs.

İkinci bir görüş olarak; "ş" sesiyle başlayan sözler, eski Bulgar Türkçesinde "s" sesiyle söylenmekteydi. Bilindiği gibi, eski Bulgar Türkleri, Karaçay- Malkarlıların atalarıdır. "Ş" sesiyle başlayan sözlerin, Karaçay- Malkar dilinde "s" sesine dönüşmesi, Bulgar Türkçesinden kalmış olabilir.

"Satanay" sözüyle ilgili bütün bu anlattıklarımızdan ortaya, "Asker anası" şeklinde bir anlam çıkmaktadır. Ancak, bana göre, eskiden bu kadın Nart kahramanın adı "Satanay" değildi.

Boyunçak

"Boyunçak" sözü, Karaçay- Malkar Türkçesinde "kol-ye" demektir.

Karılgaç

"Karılgaç" sözü, Karaçay- Malkar Türkçesinde "kır-langıç" demektir.

Altınçaç

"Altınçaç" sözü, "Altın" (altın)- "çaç" (saç) anlamındadır.

Misirhan

"Misirhan" sözü, "Mısır (ülke)" sözü ile "Han" sözünün birleşmesinden oluşmuştur.

Hırs- Biyçe

Doğu Slavların bir kısmına, "Hros, Hors" adı verilmektedir. Böyle olunca, "Hırs- Biyçe" sözü "Rus Prensesi" anlamına gelmektedir.

Nart kahramanlarının adlarının bir kısmı başka dillerden girmiş olmakla birlikte, Karaçay- Malkar Türkçesinde bu sözler başka anlamlarda kullanılmış olabilirler. Ancak bu sözlerin etimolojisini incelediğimiz zaman bu sözlerin anlamları ile destanlarda anlatılan kahramanların hikâyesi arasında bir uyumluluk olması gerekir.

Nart destanlarında anlatılan kahramanların adları, başka dillerin temelinde, V. İ. Abayev (3), B. H. Balkarov (4), M. A. Kumahov (5), A. M. Hadagatl (6) da bu şekilde incelemişlerdir.

Dipnotlar

(1) B. İ. Abayev, İstoriko- Etimologičeskiy Slovar Osetinskogo Yazıka, T. P. L., 1973, str. 158- 159.

(2) B. H. Balkarov, Adıgskie Elementı B Osetinskom Yazıke, Nalçik, 1965, str. 55- 56.

(3) V. İ. Abayev, Osetinskiy Yazık i Folklor, t. 1. M- 1, 1949, ego je, İstoriko- Etimologičeskiy Slovar Osetinskogo Yazıka, t. 1, M-L., 1958, t.p., L., 1973.

(4) B. H. Balkarov, A. g. e.

(5) M. A. Kumahov, O Sootnoşenii Sosnko i Soslan, "Uçenie zapiski ANİİYAL", t. 1. "Yanikormanie", Krasodar, Maykop, 1962, str. 61- 65.

(6) A. M. Hadagatl, Geroičeskiy Epos Nartı i Ego Genezis, Maykop, 1967.